

Förord

Ett förslag till revision av Svenska kyrkans handbok 1986 har just presenterats. Efter fjorton år är tiden mogen för förnyelse. Även i gudstjänstlivet blåser förändringens vindar allt starkare.

Gudstjänstliv var till för inte så länge sedan ett ganska statiskt begrepp; handboken var detaljreglerad, gudstjänstlivet traditionellt knutet till människors veckorytm, förkunnelsen knuten till kyrkoårets givna texter och kommunikationsformerna förutsebara.

I dag är gudstjänstlivet som bekant mer dynamiskt, icke detaljreglerat, på väg att försöka alltmer närma sig människors veckorytm, tematiskt mera varierat, distributionsformerna moderniserade och mindre förutsebara.

Att följa, inspirera och kritiskt analysera denna utveckling är en uppgift för forskning kring gudstjänstlivet utifrån nya, icke-traditionella utgångspunkter. Denna forskning har själv utvecklats från registrerande och deskriptiv svensk handboks- och liturgiforskning till komparativ och funktionell forskning; från genetiskt till explorativt.

En viktig startpunkt på sådana mera systematiskt funktionella studier var Yngve Brilioths klassiska undersökning om nattvarden utifrån fem grundläggande teman: tacksägelse, gemenskap, åminnelse, offer, mysterium (Y. Brilioth, *Nattvarden*, 1951, s. 52).

I utredningsarbetet inom 1968 års kyrkohandbokskommitté kring gudstjänstens utformning under 1960- och 70-talen skedde, som bekant, en utveckling utifrån mera funktionella utgångspunkter. Gudstjänstlivet beskrevs och analyserades då utifrån termer som gudsfolkets manifestation och ansvar, detaljreglering byttes mot strukturer, gudstjänstformer varierades, människors livsfrågor blev teman för särskilda mässor o.s.v.

I kyrkohandbokskommittén lade man stor vikt vid att hämta information och dokumentation om vad som skett på gudstjänstlivets område i olika kyrkor och samfund, nationellt och internationellt. Man hämtade också in teorier, inte bara av teologisk, utan också av språklig och semantisk art. Britt G. Hallqvists redovisning av teorier om det religiösa språket – som återfinns i *Gudstjänst i dag. Liturgiska utvecklingslinjer*, SOU 1974:74, s. 321ff – talar bl.a. om ”det liturgiska språkets särdrag”:

1. Dess förnämsta källa är Bibeln.
2. Det äger samband med teologin.

3. Det är ett kollektivt språk.
4. Det är ett skriftspråk för örat, för tal och sång.

Kyrkohandboksgruppens förslag till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*, Svenska kyrkans utredningar 2000:1, för tankar om gudstjänstlivets konkreta utformning vidare. Den kommande diskussionen får visa i vilken riktning revisionen kan gå.

Denna årsbok av Svenskt Gudstjänstliv vill vara ett bidrag till den teologiska reflektionen kring gudstjänstlivet. Den vill illustrera hur gudstjänstlivet kan ses i ett brett perspektiv: *kyrkosyn och gudstjänstliv, feminism och gudstjänstliv, kyrkokonst och gudstjänstliv, kyrkosång och gudstjänstliv, pedagogik och gudstjänstliv, nattvardsbön och gudstjänstliv*.

Valet av dessa teman är inte tillfälligt. De vill illustrera hur förutsättningarna för ett aktivt gudstjänstliv idag behöver ses över i ett brett perspektiv där inte bara handboksrelaterade frågor aktualiseras. Att kyrkosyn bestämmer gudstjänstlivets utformning var till långt fram i tiden en självklar, tyst förutsättning – i dagens samhälle måste detta samband problematiseras, fördjupas och tydliggöras. I dag betonas betydelsen av att synen på manligt och kvinnligt präglar utformningen av gudstjänstlivet på ett sätt som man för inte särskilt länge sedan inte ens tänkte på. Kyrkokonsten har sedan gammalt knutits nära till utformningen av gudstjänstlivet och är idag under fortsatt debatt. Kyrkosången har i evangelisk-luthersk tradition haft en central ställning i gudstjänstlivet och man måste fråga sig vilken roll den kan spela idag och i morgon, när de formella ramarna för utformningen av både text och musik är annorlunda och de traditionella förutsättningarna i form av undervisning i hem, skola och konfirmationsundervisning inför deltagande i gudstjänstlivets musikaliska inslag är upprivna. Teorier från pedagogik och "congregational studies" betyder allt mer för reflektionen kring gudstjänstlivets utformning. Nattvardsbönens roll i det gudstjänstliga nattvardslivet aktualiserar frågor om Svenska kyrkans lutherska arv i modern miljö.

Artiklarna i denna årsbok skall inte ses som delar av en handbok om gudstjänstlivets utformning idag. Det har andra som sin uppgift. Årsboken har ett annat viktigt uppdrag, som består i att föra vidare aktuell forskning inom de nämnda områdena – forskning som kan bidra till vidgad, fördjupad och funktionellt inriktad reflektion kring gudstjänstlivets teori och funktion. Författarna har haft i uppdrag att redovisa aktuell, i första hand svensk, forskning inom sina respektive områden. Detta uppdrag har, som det kommer att visa sig, inte uteslutit utan tvärtom ibland på ett naturligt sätt lett till vidare internationella utblickar på områden där vår egen teologiska forskning saknar bidrag.

Årsboken omfattar som vanligt en recensensavdelning. I år skall man särskilt lägga märke till att den inriktning på forskningsredovisning som artiklarna fått, inneburit att recensensavdelningen minskat.

I och med denna årsbok lämnar musikdirektören Birgit Lindkvist Markström sitt uppdrag som ansvarig för recensionsavdelningen. Redaktionen tackar henne för den långa tid som hon ansvarat för denna del av årsboken och därvid på ett ansvarsfullt sätt bidragit till att sprida kunskap om svenskt gudstjänstliv.

Sven-Åke Selander

Redaktör för Svenskt Gudstjänstlivs årsbok: *Sven-Åke Selander*
Redaktionskommitté: *Folke Bohlin, Ragnar Holte, Sven-Åke Selander*
Ansvarig för recensionsavdelningen: *Birgit Lindkvist Markström*
Redaktör för TRO & TANKE: *Evah Ignestam*